

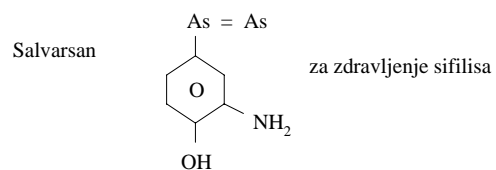
V. skupina periodnega sistema

N, P, As, Sb, Bi

$ns^2 np^3$

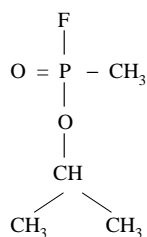
Arzen, posebej As_2O_3 znan strup

Organske spojine arzena se uporabljajo kot zdravila

Nekatere organofosforjeve in organoarzenove spojine uporabljajo kot pesticide in herbicide

ivčni plini - sarin

ivčni plini
blokirajo delovanje
encima acetilholinesteraze
in tako preprečijo delovanje
acetilholina (ki je odgovoren
za prenos impulzov med
ivčnimi celicami)

Oksidacijska števila

dušik in fosfor od -3 do +5

↓ kovinski značaj narašča

Periodicnost lastnosti

Velikost ionov

Dušikov atom je nenormalno majhen ($0.75 \text{ \AA}$), kar omogoča nastanek dvojnih in trojnih vezi z drugim dušikovim atomom ali s sosednjim ogljikovim ali kisikovim atomom

⇒ bocno prekrivanje p - orbital znatno zmanjša energijo

Dušik

N_2 , vrelišče -196°C (77 K)
izredno nereaktiven (energija vezi izjemno visoka -944 kJ/mol)

za primerjavo: O_2 496 kJ/mol
 F_2 158 kJ/mol

Nekateri mikroorganizmi direktno vejejo dušik iz zraka in ga vejejo v beljakovine (bakterije na koreninah stročnic)

Dušikov cikel

- Nekaj dušika se veje v spojine pri bliskih:

↓
 NO_x ($\sim 10^7$ ton letno)

- Motorji z notranjim izgorevanjem:

dušikovi oksidi (NO_x)
kislode

- Industrijska vezava → Haber – Boschev postopek
pridobivanja amoniaka

Fosfor

rdeci
beli - P_4 (v ge se pri $\sim 35^\circ\text{C}$)

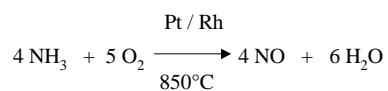
kemiluminiscenca

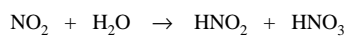
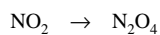
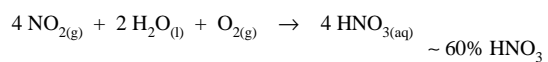
Oksidi

N_2O (NNO) smejalni plin

NO - industrijsko se pridobiva iz amoniaka

"Ostwaldov postopek"

Dušikove oksokisliline

HNO_3 - "Ostwaldov postopek pridobivanja"

HNO_3 je kislina, oksidant, reagent za nitriranje
Dewardova zlitina (Al, Zn, Cu) reducira dušik v
 HNO_3 do amoniaka

Zlatotopka

konc. HNO_3 in konc. HCl, molarno razmerje 1 : 3

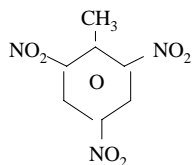
HNO_3 pridobivajo v megatonskih količinah

~ 80% za proizvodnjo umetnih gnojil

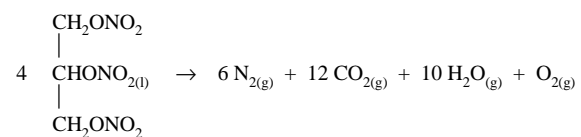
$NH_4NO_3 \Rightarrow$ umetno gnojilo

del za razstreliva

TNT
(trinitrotoluol)

nitroglicerín

4 mol $\Rightarrow$ 29 mol plinov

Dinamit $\rightarrow$ absorpcija nitroglicerina v silikatni glini

-----
Fosforjevi oksidi P_4O_6
 P_4O_{10}

Oksokislina

H_3PO_4 za umetna gnojila
za premaze kovinskih površin
proti rjavenju
dodatek pijacem "cola"

Tripolifosfati - ionski izmenjalci

Amoniak

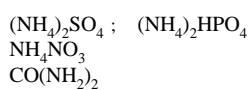
Pri - 33°C kondenzira v tekočino

dobro topen v vodi (vodikove vezi z vodo)

Lewisova baza

letna svetovna proizvodnja ~ 100 megaton

neposredna uporaba kot umetno gnojilo
(iz cevodov v tekoči obliki)
ali posredno s pretvorbo v dušikova gnojila:

surovina za pridobivanje HNO_3 in najlona

Hidrazin

Fosfin

Nahajališča dušika

78% v atmosferi
v beljakovinah in v DNA
minerali

KNO_3 - soliter
 NaNO_3 - cilski soliter

Fosfor (11. po razširjenosti v zemeljski skorji)

apatiti: $\text{Ca}_5(\text{PO}_4)_3\text{X}$, X = F, Cl ali OH